

نقش میانجی‌گر نگرش معنوی در رابطه با الگوهای ارتباطی و سازگاری زناشویی

سعیده فرج نیا^۱
* محمدرضا بلیاد^۲
سیمین حسینیان^۳
مرجان حسین زاده تقوایی^۴

چکیده

مقدمه: رابطه زناشویی، منبع اصلی برای حمایت اجتماعی از افراد است و بی‌ثباتی در زندگی زناشویی، سلامت روحی و جسمی افراد را به خطر می‌اندازد. همچنین معنویت بر تمام جنبه‌های زندگی فرد از جمله زندگی خانوادگی تأثیرگذار است و نقش مهمی در سلامت و بهزیستی انسان دارد. بنابراین هدف از پژوهش حاضر بررسی نقش میانجی‌گر نگرش معنوی در رابطه با الگوهای ارتباطی و سازگاری زناشویی است.

روش کار: پژوهش حاضر، توصیفی-همبستگی از نوع مدل‌یابی معادلات ساختاری است و داده‌های آن از طریق پرسشنامه جمع‌آوری شده‌اند. جامعه آماری پژوهش شامل افراد متأهل ساکن شهر تهران بود که به روش در دسترس، ۳۵۰ نفر به‌عنوان گروه نمونه به پرسشنامه‌های نگرش معنوی، الگوهای ارتباطی و سازگاری زناشویی پاسخ دادند. داده‌ها نیز از طریق نرم افزار SPSS و AMOS مورد تجزیه تحلیل قرار گرفت.

یافته‌ها: نتایج نشان داد بین الگوهای ارتباطی و نگرش معنوی با سازگاری زناشویی، رابطه مستقیم وجود دارد ($P < 0/05$ و $P < 0/01$) و مسیرهای غیرمستقیم الگوهای ارتباطی نیز از طریق نگرش معنوی با سازگاری زناشویی معنادار می‌باشد. بنابراین یافته‌ها نشان می‌دهد مدل پیشنهادی از برآزش مطلوبی برخوردار است.

نتیجه‌گیری: بر اساس نتایج می‌توان بیان کرد با بالارفتن سطح معنویت و نگرش معنوی، الگوهای ارتباطی، سازنده‌تر شده و سطح سازگاری زناشویی نیز افزایش می‌یابد. از این یافته‌ها می‌توان در برنامه‌های مشاوره پیش از ازدواج، زوج درمانی و کارگاه‌های آموزش مهارت زناشویی بهره برد.

واژگان کلیدی: نگرش معنوی، الگوهای ارتباطی، سازگاری زناشویی.

۱. دانشجوی دکتری روان‌شناسی عمومی، گروه روان‌شناسی، واحد کرج، دانشگاه آزاد اسلامی، کرج، ایران؛ sacidehfarajnia@gmail.com

۲. استادیار، گروه روان‌شناسی، واحد کرج، دانشگاه آزاد اسلامی، کرج، ایران (نویسنده مسئول)؛ beliad110@gmail.com

۳. استاد تمام، گروه مشاوره، دانشکده علوم تربیتی و روان‌شناسی، دانشگاه الزهراء، تهران، ایران؛ hosseinian@alzahra.ac.ir

۴. استادیار، گروه روان‌شناسی، واحد کرج، دانشگاه آزاد اسلامی، کرج، ایران؛ marjantaghvai@yahoo.com

تاریخ دریافت مقاله: ۱۴۰۱/۰۱/۲۰ تاریخ پذیرش مقاله: ۱۴۰۱/۰۵/۰۵

مقدمه

یکی از مهم‌ترین مؤلفه‌هایی که بر خانواده و یگانگی زن و شوهر دارای نقش مهمی است، سازگاری زن و شوهر با یکدیگر معرفی می‌شود (معین، ۱۳۹۰). در واقع، موفقیت زندگی زوجین وابسته به موفقیت آنها در سازگاری با هم بوده و ناسازگاری زوجین منجر به تعارض و تنش می‌گردد (Sabre, 2016؛ ناموران گرمی، مرادی، فرزاد و زهراکار، ۱۳۹۶).

از آنجایی که رابطه زناشویی منبع اصلی برای حمایت اجتماعی از افراد است و به عنوان یک پیشگیری‌کننده از بیماری‌های روانی و محافظ در برابر پیامدهای منفی زندگی عمل می‌کند (Perrone-McGovern, Boo & Vannatter, 2012)، بنابراین بی‌ثباتی در زندگی زناشویی، سلامت روحی و جسمی افراد را به خطر می‌اندازد و شناسایی عوامل مرتبط با سازگاری زناشویی، از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است. (Murray, Griffin, Derrick, Harris, Aloni, & Leder, 2011).

تلاش همسران برای رسیدن به اهداف مشترک و دستیابی به تعادل و توافق از طریق تعامل داشتن و برنامه‌ریزی کردن و حل مشکلات و تعارضات به صورت مثبت، منجر به سازگاری زناشویی می‌شود (Erbek & Ark, 2005؛ نقل از Guven, 2017). زوجین سازگار، زن و شوهرهایی هستند که توافق زیادی با یکدیگر دارند، از نوع و سطح روابطشان راضی‌اند، از نوع و کیفیت گذراندن اوقات فراغت رضایت دارند و در زمینه وقت و مسائل مالی، مدیریت خوبی اعمال می‌کنند (Greef, 2001). سازگاری زناشویی به ثبات احساسی و توانایی فکری اشاره می‌کند که در آن هر یک از همسران، احساس شادی و رضایت را تجربه می‌کنند و خواستار رشد و پیشرفت همسرشان می‌باشند. بنابراین عدم وجود سازگاری زناشویی، منجر به بروز افسردگی در هر یک از زوج‌ها می‌شود. (Lata, 2017)

Schumacher & Leonard (۲۰۰۵؛ نقل از زمانی ناصر، صادقی و پناغی، ۱۳۹۵)، خصوصیات زوجین سازگار را به شرح زیر بیان می‌کنند: ۱- زن و شوهر، با رابطه‌ایی که دارند خود را خوشبخت می‌دانند. ۲- ارضاء کامل نیازهای جسمانی و عاطفی انجام می‌گیرد. ۳- هر یک از همسران زندگی همسرش را بارور می‌گرداند. ۴- محیط زناشویی، شخصیت هرکدام از زن و شوهر را ارزشمند می‌گرداند و به هریک امکان می‌دهد و کمک می‌کند که به عنوان یک شخص،

استعداد ذاتی خود را شکوفا سازد و تحقق بخشد. ۵- پشتیبانی متقابل دارند، هر یک از زن و شوهر، «من» دیگری را تهدید نمی‌کند و از بودن با همدیگر احساس آرامش می‌کنند. ۶- نسبت به هم، درک و قبول متقابل دارند. ۷- رابطه زن و شوهر به شکل‌های مراقبت، توجه به رفاه و خوشبختی یکدیگر، احترام متقابل، احساس مسئولیت اختیاری (نه اجباری) نسبت به نیازهای یکدیگر منعکس می‌شود. بنابراین سازگاری زناشویی، فرآیند تکاملی بین زن و شوهر است که در طول زندگی زوجین به وجود می‌آید؛ و لازمه پیدایش آن، انطباق سلیقه‌ها، شناخت صفات طرفین، وضع قوانین رفتاری و شکل‌گیری الگوهای مناسب است (Locke Kave, 2012). به عبارت دیگر سازگاری زناشویی، فرآیند اصلاح، سازش، دگرگونی فرد و الگوهای تعاملی زوجین به منظور دستیابی به حداکثر رضایت در رابطه است. (بالی و همکاران، ۲۰۱۰؛ به نقل از ناموران و همکاران، ۱۳۹۶)

بنابراین الگوهای ارتباطی یکی از مهم‌ترین متغیرهای پیش‌بینی‌کننده سازگاری زناشویی است و پژوهش‌های متعددی به بررسی آن پرداخته‌اند (مقدس علی، میرهاشمی و باقری، ۱۴۰۰؛ گلزار سیرجانی و بیان فر، ۱۳۹۹؛ سیدی و شاه نظری، ۱۳۹۸؛ بیدرام، ۱۳۹۳ و کردبچه و عارفی، ۲۰۱۸). الگوهای ارتباطی شیوه‌های ارتباطی است که در رابطه متقابل بین دو فرد به وجود می‌آید و الگوهای ارتباط زناشویی به الگوهای درون داده‌ای گفته می‌شود که هر زوج با خود به روابط زناشویی می‌آورد و چنین الگوهایی از طریق تجربه مستقیم، مشاهده رفتار دیگران و همانندسازی با آن‌ها فراگرفته می‌شود (نوابی‌نژاد، ۱۳۸۶). شناخت الگوهای ارتباطی، علاوه بر توصیف و تشریح عملکرد خانواده، به ارائه توصیه‌ها و تجویزهای مناسب و همچنین راه‌های تغییر و بهبود آن‌ها کمک می‌کند (علی‌زاده عطار، ۱۳۹۳)؛ زیرا ارتباط، نقش مهمی را در تعیین رضایت زناشویی افراد و روابط صمیمانه‌شان ایفا می‌کند. طرز برقراری ارتباط همسر، در برداشت دیگری از روابط‌شان و پیش‌بینی الگوهای رفتاری و ارتباطی آن‌ها بسیار مؤثر است. به ویژه در زمان حل و فصل مشکلات و چالش‌های روزمره‌ای که پیش روی اکثر زوج‌ها قرار می‌گیرد (Christensen & Shenk, 1991)

همچنین اهمیت معنویت و رشد معنوی انسان در چند دهه گذشته به صورتی روزافزون

توجه روان‌شناسان و متخصصان بهداشت روانی را به خود جلب کرده است. زیرا معنویت بخش مهمی از زندگی مردم را تشکیل می‌دهد و تأثیر مهمی بر سلامت و بهزیستی دارد (west, 1383). معنویت بر تمام جنبه‌های زندگی فرد از جمله زندگی خانوادگی تأثیرگذار است. خانواده اساساً مرکز کمک، شفا و تسکین است و این مرکز باید فشار تحمیل شده بر اعضای آن را کاهش دهد و فرصت رشد و تکامل آن‌ها را فراهم آورد (James, 2015). از این رو در پژوهش‌های متعددی معنویت و نگرش معنوی از متغیرهای مهم و تأثیرگذار بر سازگاری و رضایت زناشویی شناسایی شده است (فرج‌نیا ۱۴۰۰؛ شیری، ۱۳۹۸؛ امان‌الهی، حیدریان و عطاری، ۱۳۹۷؛ پیرساقی، زهراکار، کیامنش، محسن زاده و حسنی، ۱۳۹۶؛ تجویدی، بهرامی، ضیغمی محمدی و طالقانی، ۱۳۹۶؛ Langlais & Schwanz, 2017؛ Holland, Lee, Marshak & Martin, 2016؛ پریدارشینینی و گوپال، ۲۰۱۹؛ سلیمی، جاودان، زارعی و نجارپوریان، ۲۰۱۹؛ سگامی و ون ادن، ۲۰۲۰).

از نظر عده‌ای از پژوهشگران، معنویت عبارت است از: ارتباط با وجود متعالی، باور به غیب، باور به رشد و بالندگی انسان در راستای گذشتن از پیچ و خم‌های زندگی و تنظیم زندگی شخصی بر مبنای ارتباط با وجودی متعالی (غباری بناب، سلیمی، سلیمانی، نوری مقدم، ۲۰۰۷). توان تغییر معنویت و تحول را در فرد به وجود آورده و افراد معنوی دارای انعطاف، خودآگاهی، نگرش کل نگر به هستی و ظرفیت روبرو شدن با دشواری‌ها هستند (Amones, 2000) بنابراین معنویت موجب می‌شود که انسان با ملامت و عطف بیشتر به مشکلات نگاه کند، تلاش بیشتری برای یافتن راه حل داشته باشد، سختی‌های زندگی را بهتر تحمل کند و به زندگی خود پویایی و حرکت دهد (Elkins, 2004). ماهونی (۱۹۹۹)، به نقل از زمانی ناصر همکاران (۱۳۹۵) معتقد است هنگامی که همسران به روابط خود جنبه مقدس می‌دهند، رضایت زناشویی بالاتر و تعارضات کمتری دارند و بهتر می‌توانند مشکلات خود را حل کنند و افراد با پرورش معنویت می‌توانند به سازگاری بیشتر خود کمک کنند (Amram, 2007). زیرا معنویت با ساختارهای مهم فرد در ارتباط است و به او برای مقابله با مسائل زندگی کمک می‌کند (مومنی و شهبازی راد، ۱۳۹۱). با توجه به آنچه مطرح شد، به نظر می‌آید که متغیرهای نگرش معنوی و الگوهای ارتباطی هر کدام به طور جداگانه با سازگاری زناشویی همبستگی دارند اما اینکه

تعامل این متغیرها در کنار یکدیگر چگونه سازگاری زناشویی را پیش بینی می‌کند و آیا نگرش معنوی بین الگوهای ارتباطی و سازگاری زناشویی دارای نقش میانجی می‌باشد؟ از جمله اهدافی است که این پژوهش در جستجوی پاسخ به آن است. زیرا در بررسی‌های انجام شده پژوهشی که نقش میانجی‌گر نگرش معنوی را در رابطه بین سازگاری زناشویی و الگوهای ارتباطی مشخص کند، بدست نیامد و علی‌رغم مطالعات فراوان برای بررسی همبستگی بین متغیرهای پژوهش، تا به حال پژوهش دقیقی با هدف بررسی این متغیرها در قالب یک مدل انجام نشده است. این در حالی است که با توجه به مطالب مطرح شده مشخص می‌شود الگوهای ارتباطی می‌تواند به صورت مستقیم در شکل‌گیری سازگاری زناشویی نقش داشته و در کنار آن، نگرش معنوی می‌تواند نقش تسهیل‌کننده و میانجی‌گر را در رابطه بین الگوهای ارتباطی با سازگاری زناشویی داشته باشد. بنابراین سؤال اصلی پژوهش این است که آیا الگوهای ارتباطی با میانجی‌گری نگرش معنوی بر سازگاری زناشویی اثر دارد؟

روش

پژوهش حاضر توصیفی - همبستگی از نوع مدل یابی معادلات ساختاری است و داده‌های آن به روش میدانی و از طریق پرسشنامه جمع‌آوری شد و از طریق نرم افزار Spss و Amos مورد تجزیه تحلیل قرار گرفت.

جامعه آماری، نمونه و روش نمونه‌گیری

جامعه آماری این پژوهش، شامل افراد متاهل ساکن شهر تهران تا سال ۱۴۰۰ و متعلق به قشر متوسط اقتصادی بود که حداقل ۲ سال از مدت ازدواج آنها گذشته و در حال تجربه زندگی مشترک با همسر خود بودند.

در پژوهش‌های مبتنی بر الگویابی معادلات ساختاری در زمینه برآورد بهینه برای مطالعات مربوط به مدل یابی ساختاری، نظرات متفاوتی وجود دارد. از جمله کلاین (۲۰۱۰) معتقد است حجم نمونه کمتر از ۱۰۰ نامناسب و حجم نمونه بالاتر از ۳۰۰ مطلوب است. برای سازگاری با الگوی معادلات ساختاری تعداد نمونه باید حداقل ۱۵ برابر متغیر مشاهده پذیر

باشد (استیونس، ۱۹۹۴، نقل از هومن ۱۳۹۳). همچنین بر اساس نظر هویت و کرامر (۲۰۰۴)، ترجمه شریفی و همکاران) برای برآورد حجم نمونه به ازای هر متغییر برون زا (پیش بین) ۲۰-۴۰ نفر برای نمونه کافی است. بر این اساس با توجه به متغیرهای پیش بین این پژوهش به ازای هر مؤلفه ۳۰ نفر و در نهایت گروه نمونه ای شامل حداقل ۳۳۰ آزمودنی در نظر گرفته شد. البته با در نظر گرفتن احتمال غیرقابل استفاده بودن تعدادی از پرسشنامه ها، حدود ۴۰۰ پرسشنامه به صورت در دسترس با مراجعه به دانشگاه‌های تهران و مراکز آموزشی و تعدادی هم با توجه به شیوع بیماری کرونا و محدودیت‌های دسترسی، از طریق معرفی آشنایان و به صورت الکترونیکی توزیع شد که تعداد ۵۰ پرسشنامه به دلیل عدم پاسخ‌دهی کامل یا نداشتن معیارهای ورود، از گروه نمونه کنار گذاشته شدند و در نهایت پاسخ‌های ۳۵۰ نفر شامل ۱۹۶ زن (۵۶٪) و ۱۵۴ مرد (۴۴٪) با میانگین سنی ۳۳ سال و انحراف معیار ۷/۸۹ و میانگین مدت ازدواج ۹ سال و انحراف معیار ۸/۰۳ به عنوان گروه نمونه مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت. برای کنترل متغییر مداخله گر وضعیت اقتصادی با پرسیدن یک سؤال خود گزارشی با هدف تعیین سطح اقتصادی افراد، پاسخ‌های افراد متعلق به قشر متوسط جامعه به عنوان گروه نمونه مورد بررسی قرار گرفت. همچنین به منظور رعایت کدهای اخلاقی، محرمانه بودن پاسخ‌ها و عدم درج اطلاعات شخصی در نظر گرفته شد. ویژگی‌های جمعیت‌شناختی نمونه پژوهش در ادامه گزارش شده است.

ویژگی‌های جمعیت‌شناختی نمونه

متغییر	شاغل	غیرشاغل	دیپلم	فوق دیپلم	لیسانس	فوق لیسانس	دکتر
تعداد	۲۲۸	۱۲۲	۱۱۰	۳۴	۱۳۷	۶۱	۸
درصد	۶۶٪	۳۴٪	۳۲٪	۱۰٪	۳۹٪	۱۷٪	۲٪

ابزار پژوهش

ویژگی‌های جمعیت‌شناختی: سؤالات مربوط به ویژگی‌های جمعیت‌شناختی شامل

سن، مدت ازدواج، تعداد فرزندان، شغل، میزان تحصیلات و وضعیت اقتصادی بود که توسط خود آزمودنی‌ها پاسخ داده شد.

پرسشنامه سازگاری زناشویی:

این پرسش‌نامه توسط اسپانیر در سال ۱۹۷۶ برای سنجش میزان سازگاری دو نفره (زن و شوهر) طراحی شده است که شامل ۳۲ سؤال به روش پاسخ‌دهی لیکرت می‌باشد. این مقیاس چهار بعد از رابطه را می‌سنجد که عبارتند از: رضایت دونفری، همبستگی دونفری، توافق دونفری و ابراز محبت. نمرات بالاتر در این مقیاس نشان دهنده‌ی رابطه بهتر و سازگارتر است. سؤالات خرده مقیاس‌ها از این قرار است:

رضایت زناشویی: ۱۶، ۱۷، ۱۸، ۱۹، ۲۰، ۲۱، ۲۲، ۲۳، ۳۱، ۳۲؛ همبستگی دو نفری: ۲۴، ۲۵، ۲۶، ۲۷، ۲۸؛ توافق دو نفری: ۱، ۲، ۳، ۴، ۵، ۸، ۹، ۱۰، ۱۱، ۱۲، ۱۳، ۱۴، ۱۵؛ ابراز محبت: ۴، ۶، ۲۹، ۳۰ نمره گذاری براساس مقیاس لیکرت انجام می‌شود. نمره کل مقیاس با آلفای کرانباخ ۰/۹۶ از همسانی درونی خوبی برخوردار است. همسانی درونی خرده مقیاس‌ها بین خوب تا عالی است. رضایت دونفری ۰/۹۴، همبستگی دو نفری ۰/۸۱، توافق دو نفری ۰/۹۰ و ابراز محبت ۰/۷۳. این مقیاس با روش‌های منطقی روایی محتوا چک شد. مقیاس سازگاری زن و شوهر با قدرت تمییز دادن زوج‌های متأهل و مطلقه در هر سؤال، روایی خود را برای گروه‌های شناخته شده نشان داده است. این مقیاس از روایی همزمان نیز برخوردار است و با مقیاس رضایت زناشویی لاک-والاس همبستگی دارد (ثنایی، ۱۳۷۹). در ایران نیز این مقیاس در سال ۱۳۷۴ توسط آموزگار و حسین نژاد هنجاریابی شده است. این مقیاس با روش بازآزمایی و با فاصله ۱۰ روز روی نمونه‌ای متشکل از ۱۲۰ نفر از زوج‌ها (۶۰ مرد و ۶۰ زن) اجرا گردید و برای میزان همبستگی از روش گشتاوری پیرسون استفاده شد. ضریب همبستگی بین نمرات زوج‌ها طی دو بار اجرا در کل نمرات ۰/۸۶، مقیاس رضایت زناشویی ۰/۶۸، مقیاس همبستگی دونفری ۰/۷۵، مقیاس توافق دونفری ۰/۷۱ و مقیاس ابراز محبت ۰/۶۱ به دست آمده است. ملازاده (۱۳۸۱) نیز در پژوهشی به بررسی اعتبار و روایی آن پرداخت که پایایی آن را به فاصله زمانی ۳۷ روز ۰/۸۶ و همسانی درونی آن را با محاسبه ضریب آلفای کرونباخ ۰/۸۹ گزارش کرده است.

پرسش‌نامه الگوهای ارتباطی:

این پرسش‌نامه را کریستنسن و سالووی (۱۹۸۴) در دانشگاه کالیفرنیا طراحی نمودند. این پرسش‌نامه ۳۵ سوال دارد و در یک مقیاس نه درجه‌ای از اصلا امکان ندارد (۱) تا خیلی امکان دارد (۹) درجه بندی شده است. این پرسش‌نامه رفتارهای همسران را در طول سه مرحله از تعارض زناشویی شرح داده است. این مراحل عبارتند از: ۱- زمانی که در روابط زوجین مشکل ایجاد می‌شود این مرحله دارای ۴ سوال است ۲- در مدت زمانی که درباره مشکل ارتباطی بحث می‌شود، این مرحله دارای ۱۸ سوال است و ۳- بعد از بحث راجع به مشکل ارتباطی که این قسمت از ۱۳ سوال تشکیل شده است. پرسش‌نامه دارای سه خرده مقیاس است مقیاس ارتباط سازنده متقابل، مقیاس اجتنابی متقابل، مقیاس ارتباط توقع/کناره‌گیری. تحقیقاتی که از این پرسش‌نامه استفاده نمودند، روایی و پایایی قابل قبولی را در مورد خرده مقیاس‌های مختلف آن نشان داده‌اند. کریستنسن و سالووی (۱۹۹۱) روایی سه خرده مقیاس این پرسش‌نامه را برآورد نمودند. در این مطالعه که در آن سه گروه از زوجین درمانده، غیر درمانده و در حال طلاق با هم مقایسه شدند؛ خرده مقیاس سازنده متقابل توانست بین هر سه گروه تمیز قائل شود، در حالی که خرده مقیاس‌های ارتباطی اجتناب متقابل و توقع/کناره‌گیری توانستند بین زوج‌های درمانده و غیر درمانده تفکیک قائل شوند (رسولی، ۱۳۸۰). نتایج پایایی کریستنسن و هیوی (۱۹۹۰) روی آزمودنی‌های آمریکایی شباهت بسیاری با کار بتمن و همکارانش (۱۹۹۸) بر روی آزمودنی‌های سوئیسی و آلمانی دارد. آلفای کرونباخ بدست آمده در پژوهش‌های این محققان بر روی ۵ مقیاس پرسش‌نامه الگوهای ارتباطی از ۰/۴۴ تا ۰/۸۵ گزارش شده است که نتایج رضایت بخشی است. عبادت پور (۱۳۷۹) ضریب آلفای کرونباخ را برای الگوی ارتباط سازنده متقابل (پنج سوالی) ۰/۷۰، ارتباط اجتناب متقابل ۰/۷۱، ارتباط توقع/کناره‌گیر ۰/۶۶، زن متوقع/کناره‌گیر مرد ۰/۵۱ و مرد متوقع/زن کناره‌گیر ۰/۵۲ برآورد نموده است و به منظور روایی پرسش‌نامه، همبستگی میان این دو پرسش‌نامه و پرسش‌نامه رضایت زناشویی را به دست آورده است که نتایج نشان می‌دهد همه زیر مقیاس‌های پرسش‌نامه با رضایت زناشویی همبستگی دارد. همچنین صمدزاده،

شعیری، مهدویان و جاویدی (۱۳۹۲) اعتبار و روایی این پرسش‌نامه را در نمونه‌ای از مردان و زنان متأهل ایرانی بررسی کردند که نتایج نشان داد این پرسش‌نامه از اعتبار مناسبی برخوردار است. آلفای کرونباخ ۰/۷۶ و روایی همگرا با پرسش‌نامه‌های رضایت زوجی انریچ، عاطفه مثبت و منفی، سازگاری زناشویی، عزت نفس و رضایت مندی بین ۰/۴۰ تا ۰/۹۵ بدست آمد.

پرسش‌نامه سنجش نگرش معنوی:

این پرسش‌نامه توسط شهیدی و فرج‌نیا (۱۳۹۱) طراحی شده و شامل ۴۳ سوال ۵ گزینه‌ای به روش نمره‌گذاری لیکرت می‌باشد. نمره‌گذاری مربوط به پاسخ‌ها به صورت ۴ برای کاملاً موافقم، ۳ برای موافقم، ۲ برای تا حدودی موافقم، ۱ برای مخالفم، ۰ برای کاملاً مخالفم می‌باشد. به جز پاسخ‌های مربوط به سئوالات ۵، ۱۰، ۱۵، ۲۰، ۲۵ که به صورت برعکس نمره‌گذاری می‌شوند. روایی صوری و محتوایی سئوالات از طریق نظرخواهی از ۱۹ نفر از اساتید متخصص مورد بررسی قرار گرفت و پایایی آن به روش بازآزمایی و به فاصله زمانی ۵ هفته، ۰/۶۱ گزارش شده است. با استفاده از تحلیل عوامل به روش «چرخشی» از نوع «واریماکس»، ۲ عامل با مقدار ویژه بالاتر از ۵ به شرح ذیل مشخص گردید: «نگرش معنوی»، «توانایی معنوی». محتوای هر دو مؤلفه در کل مواردی چون ایمان به خدا و درک حضور او، درک معنا و هدف زندگی، اعتماد به خدا، امید، توجه به خود و خدا، احساس آرامش، ارتباط مثبت با خدا، درک محبت و توجه خداوند، رابطه حسنه با دیگران، گذشت و بخشش دیگران، تلاش برای کمال و رسیدن به تعالی، توکل به خدا، مسئولیت‌پذیری و اعتماد به خود را در بر می‌گیرد که تمام این مفاهیم در مجموع سطح نگرش معنوی فرد را نشان می‌دهد. همچنین همسانی درونی برای کل پرسش‌نامه از طریق محاسبه آلفای کرونباخ، ۰/۹۱ و برای هر کدام از مؤلفه‌های نگرش، ۰/۹۰ و توانایی، ۰/۸۶ بدست آمده است. (شهیدی و فرج‌نیا، ۱۳۹۱)

یافته‌ها

شاخص‌های توصیفی متغیرهای اصلی پژوهش و ملاک‌های نرمال بودن توزیع داده‌ها در جدول ۱ گزارش شده است.

جدول ۱: شاخص‌های توصیفی میانگین و انحراف استاندارد متغیرهای پژوهش (N= ۳۵۰)

عامل کلی	زیر مقیاس‌ها	میانگین	انحراف استاندارد	چولگی	کشیدگی
الگوهای ارتباطی	سازنده	۳۳,۷۲	۸,۹۱۶	۱,۰۸	.۴۰
	اجتنابی	۱۱,۴۱	۶,۲۱۳	-.۸۶	.۱۴
	کناره‌گیری	۲۵,۰۴	۱۱,۸۲۴	.۵۷	-.۵۷
نگرش معنوی	کل	۱۲۴,۵۷	۱۹,۹۲۱	-.۳۲	-.۴۰
سازگاری زناشویی	رضایت	۲۳,۹۰	۷,۹۹۴	-.۴۷	.۰۵
	همبستگی	۱۸,۰۷	۵,۳۰۱	.۳۰	-.۸۸
	توافق	۴۴,۷۲	۱۰,۲۴۶	-.۹۶	.۲۵
	ابراز محبت	۱۶,۱۲	۳,۸۹۷	-۱,۲۸	۱,۱۷
	کل	۱۰۲,۸۴	۲۱,۰۰۵	-۱,۲۶	۱,۲۲

مقدار چولگی مشاهده شده برای متغیرهای پژوهش در بازه (۲ و -۲) قرار دارد که این نرمال بودن متغیرها از لحاظ کجی و متقارن بودن توزیع آنها را نشان می‌دهد. همچنین مقدار کشیدگی نیز در بازه (۲ و -۲) قرار دارد که نشان می‌دهد توزیع متغیرهای مورد مطالعه از کشیدگی نرمال برخوردار است.

در ادامه، در جدول ۳ ضرایب همبستگی بین متغیرها گزارش شده است.

جدول ۳: ضرایب همبستگی بین متغیرهای پژوهش

متغیرهای پیش بین و میانجی	متغیر ملاک سازگاری زناشویی به همراه زیر مؤلفه‌ها					
	سازگاری زناشویی	ابراز محبت	توافق	همبستگی		
سازنده	.۵۷۸**	.۵۹۳**	.۵۰۷**	.۵۵۴**	.۳۱۳**	الگوهای ارتباطی
اجتنابی	-.۴۴۷**	-.۴۵۵**	-.۳۹۴**	-.۵۳۴**	-.۰۹۴	
کناره‌گیری	-.۴۰۳**	-.۴۲۴**	-.۳۷۵**	-.۴۶۵**	-.۰۶۲	
نگرش معنوی	.۵۱۶**	.۴۴۸**	.۴۷۶**	.۳۹۶**	.۲۶۴**	کل

*P < ۰/۰۵ ** P < ۰/۰۱

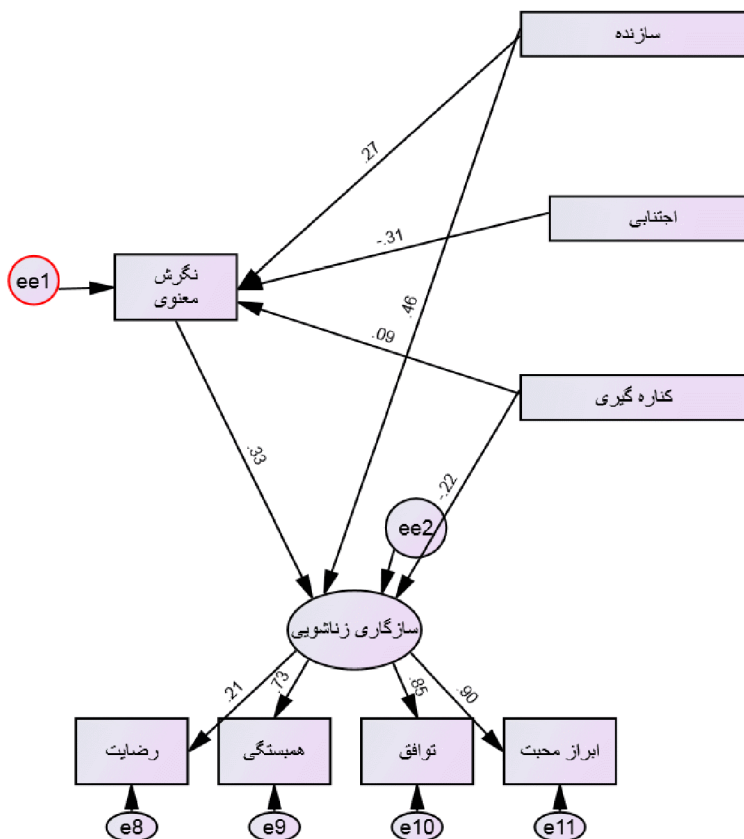
نتایج جدول ۳ نشان می‌دهد که رابطه بین نمره الگوی ارتباطی سازنده با نمره کل سازگاری زناشویی به همراه مؤلفه‌های آن (رضایت، همبستگی، توافق و ابراز محبت) مثبت و معنادار است. به این معنی که هرچه میزان نمرات الگوهای ارتباطی سازنده در افراد نمونه بالاتر باشد، بر میزان سازگاری آنها افزوده می‌شود. همچنین نتایج نشان می‌دهد که رابطه بین نمره الگوی ارتباطی اجتنابی و کناره‌گیر با نمره کل سازگاری زناشویی و مؤلفه‌های همبستگی، توافق و ابراز محبت، منفی و معنادار است. نتایج مربوط به نگرش معنوی نیز نشان می‌دهد که رابطه بین نمره کل نگرش معنوی با نمره کل سازگاری زناشویی و هر کدام از مؤلفه‌های آن (رضایت، همبستگی، توافق و ابراز محبت) مثبت و معنادار است.

به منظور تبیین الگوی پراکندگی نمرات سازگاری زناشویی از طریق الگوهای ارتباطی با میانجی‌گری نگرش معنوی از روش تحلیل مسیر استفاده شد. (شکل ۱ و ۲ و جداول ۴ و ۵). در جدول ۴، شاخص مجذور خی (X²) برابر با ۱۷/۱۶۷، شاخص مجذور خی بر درجه آزادی (X²/df) برابر با ۲/۱۴۶، شاخص برازش مقایسه ای (CFI) برابر با ۰/۹۴۹، شاخص نیکویی برازش (GFI) برابر با ۰/۹۴۳، و خطای ریشه مجذور میانگین تقریب (RMSEA) برابر با ۰/۰۴۶، به دست آمد. بنابراین مقدار بزرگتر از ۰/۹۰ برای شاخص‌های CFI و GFI و مقدار کوچکتر از ۰/۰۸ برای شاخص RMSEA بر برازش مطلوب الگوی مفروض با داده‌ها دلالت دارد.

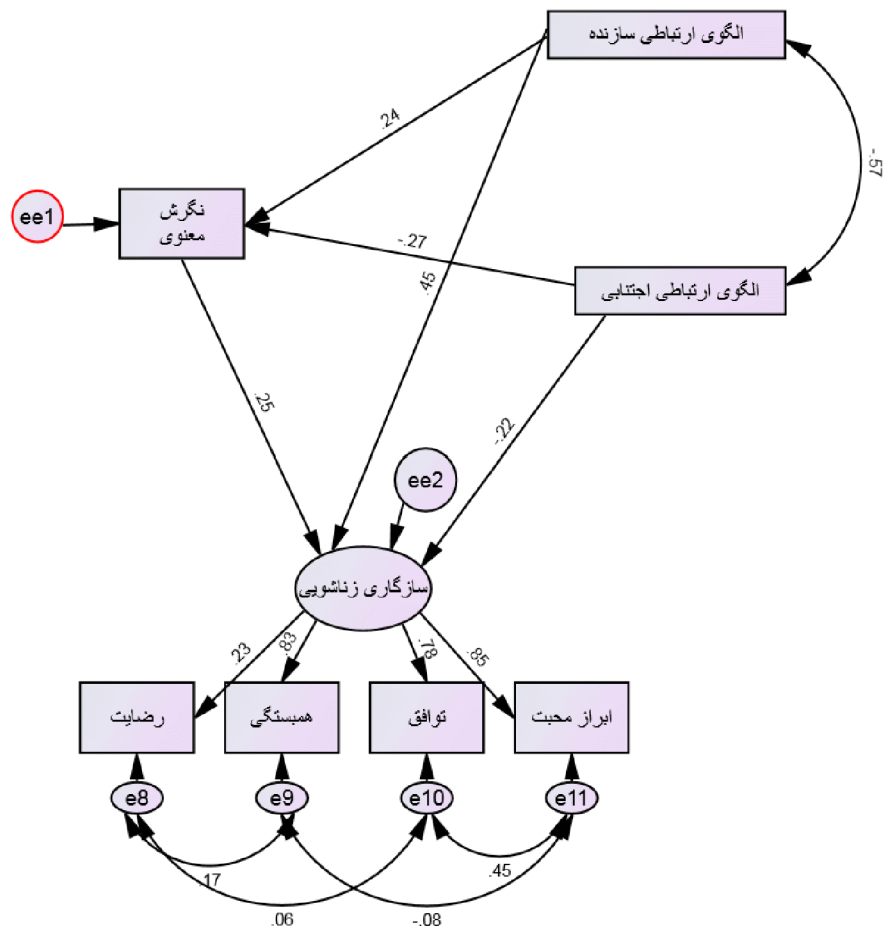
جدول ۴: شاخص‌های نیکویی برازش الگوی مفروض بعد از اصلاح

RMSEA	CFI	GFI	χ^2/df	Df	χ^2	
۰/۳۳۲	۰/۸۲۰	۰/۸۱۱	۴/۷۲	۱۹	۸۹/۷۰۲	قبل از اصلاح مدل
۰/۰۴۶	۰/۹۴۹	۰/۹۴۳	۲/۱۴۶	۸	۱۷/۱۶۷	بعد از اصلاح مدل

شکل ۱: الگوی پراکندگی نمرات سازگاری زناشویی از طریق الگوهای ارتباطی با میانجی‌گری نگرش معنوی قبل از اصلاح مدل

شکل ۲: الگوی پراکندگی نمرات سازگاری زناشویی از طریق الگوهای ارتباطی با میانجی‌گری نگرش معنوی پس از اصلاح مدل

شاخص‌ها و نشانگرهای متغیرهای پژوهش و معرف مسیرهای هر یک از متغیرها طبق جدول ۵ معرفی شدند.

جدول ۵: رابطه متغیرها بر اساس مدل

پیش بین	ملاک	نوع مسیر	ضریب استاندارد	مقدار t	سطح معناداری
الگوی ارتباطی سازنده	سازگاری زناشویی	مستقیم	۰/۴۵	۸/۵۰۳	۰/۰۰۱
الگوی ارتباطی اجتنابی	سازگاری زناشویی	مستقیم	- ۰/۲۲	-۴/۲۲۲	۰/۰۰۱
الگوی ارتباطی سازنده	نگرش معنوی	مستقیم	۰/۲۴	۴/۱۹۴	۰/۰۰۱
الگوی ارتباطی اجتنابی	نگرش معنوی	مستقیم	-۰/۲۷	-۴/۶۵۶	۰/۰۰۱
نگرش معنوی	سازگاری زناشویی	مستقیم	۰/۲۵	۵/۲۷۰	۰/۰۰۱
الگوی ارتباطی سازنده	سازگاری زناشویی از طریق نگرش معنوی	غیر مستقیم	۰/۰۶	آزمون سوبل	P < ۰,۰۵
				۲/۳۹۲	
الگوی ارتباطی اجتنابی	سازگاری زناشویی از طریق نگرش معنوی	غیر مستقیم	۰/۰۷	آزمون سوبل	P < ۰,۰۵
				۳/۱۰۹	

بر اساس نتایج به دست آمده پس از اصلاح مدل و حذف مسیرهای غیر معنادار و کاهش درجات آزادی با ایجاد روابط بین مؤلفه‌های پیش بین، الگوی ارتباطی سازنده به طور مستقیم به میزان $\beta = ۰/۴۵$ از واریانس سازگاری زناشویی را تبیین می‌کند و الگوی ارتباطی اجتنابی به طور مستقیم به میزان $\beta = - ۰/۲۲$ از واریانس سازگاری زناشویی را تبیین می‌کند. همچنین نگرش معنوی به طور مستقیم به میزان $\beta = ۰/۲۵$ از واریانس سازگاری زناشویی را تبیین می‌کند. متغیرهای پیش بین روی هم رفته ۴۵/۸ درصد از واریانس سازگاری زناشویی را پیش بینی می‌کنند.

برای تعیین اثر غیر مستقیم از آزمون سوئل که رایج‌ترین روش آزمون ضرایب میانجی است، استفاده شده است. آزمون سوئل جهت بررسی معنی داری متغیر میانجی (واسطه) در رابطه میان متغیر مستقل و وابسته استفاده می‌شود. اگر مقدار آماره آزمون بدست آمده از مقدار ۱۹۶ بیشتر باشد، نشان دهنده این است که فرض صفر (مبنی بر این که متغیر میانجی نقشی در میان رابطه متغیر مستقل و وابسته ندارد)، در سطح خطای ۰/۰۵ رد شده و تأثیر میانجی در این رابطه معنی دار است. میزان تأثیر غیر مستقیم الگوی ارتباطی سازنده از طریق نگرش معنوی در تبیین واریانس سازگاری زناشویی، به میزان ۰/۰۶ می‌باشد. از آنجا که میزان آزمون سوئل محاسبه شده برای مسیر غیر مستقیم ۲/۳۹۲ به دست آمده، از مقدار ۱۹۶ بیشتر می‌باشد، لذا فرض صفر (مبنی بر این که متغیر میانجی نقشی در میان رابطه متغیر مستقل و وابسته ندارد)، در سطح خطای ۰/۰۵ رد شده و تأثیر میانجی در این رابطه معنی دار است.

بنابراین بر اساس نتایج ذکر شده می‌توان چنین عنوان نمود که الگوهای ارتباطی سازنده از طریق نگرش معنوی با سازگاری زناشویی رابطه دارد. به عبارت دیگر الگوهای ارتباطی با میانجی‌گری نگرش معنوی بر سازگاری زناشویی اثر دارد. همچنین میزان تأثیر غیر مستقیم الگوی ارتباطی اجتنابی از طریق نگرش معنوی در تبیین واریانس سازگاری زناشویی به میزان ۰/۰۷ می‌باشد. از آنجا که میزان آزمون سوئل محاسبه شده برای مسیر غیر مستقیم ۳/۱۰۹ به دست آمده، از مقدار ۱۹۶ بیشتر می‌باشد، لذا فرض صفر (مبنی بر این که متغیر میانجی نقشی در میان رابطه متغیر مستقل و وابسته ندارد)، در سطح خطای ۰/۰۵ رد شده و تأثیر میانجی در این رابطه معنی دار است.

بحث و نتیجه‌گیری

هدف از این پژوهش بررسی نقش میانجی‌گر نگرش معنوی در رابطه با الگوهای ارتباطی و سازگاری زناشویی بود. نتایج نشان داد رابطه بین نمره الگوی ارتباطی سازنده با نمره کل سازگاری زناشویی به همراه مؤلفه‌های آن (رضایت، همبستگی، توافق و ابراز محبت) مثبت و

معنادار است. به این معنی که هرچه میزان نمرات الگوهای ارتباطی سازنده در افراد نمونه بالاتر باشد، بر میزان سازگاری آنها افزوده می‌شود. همچنین نتایج نشان می‌دهد که رابطه بین نمره الگوی ارتباطی اجتنابی و کناره‌گیر با نمره کل سازگاری زناشویی و مؤلفه‌های همبستگی، توافق و ابراز محبت، منفی و معنادار است. نتایج مربوط به نگرش معنوی نیز نشان می‌دهد که رابطه بین نمره کل نگرش معنوی با نمره کل سازگاری زناشویی و هر کدام از مؤلفه‌های آن (رضایت، همبستگی، توافق و ابراز محبت) مثبت و معنادار است. همچنین به منظور تبیین الگوی پراکندگی نمرات سازگاری زناشویی از طریق الگوهای ارتباطی با میانجی‌گری نگرش معنوی از روش تحلیل مسیر استفاده شد که بر اساس نتایج به دست آمده پس از اصلاح مدل و حذف مسیرهای غیر معنادار و کاهش درجات آزادی با ایجاد روابط بین مؤلفه‌های پیش بین، الگوی ارتباطی سازنده به طور مستقیم به میزان $\beta = 0/45$ از واریانس سازگاری زناشویی را تبیین می‌کند و الگوی ارتباطی اجتنابی به طور مستقیم به میزان $\beta = -0/22$ از واریانس سازگاری زناشویی را تبیین می‌کند. همچنین نگرش معنوی به طور مستقیم به میزان $\beta = 0/25$ از واریانس سازگاری زناشویی را تبیین می‌کند. متغیرهای پیش بین روی هم رفته ۴۵/۸ درصد از واریانس سازگاری زناشویی را پیش‌بینی می‌کنند. همچنین از آنجا که میزان آزمون سوبل محاسبه شده برای مسیر غیر مستقیم ۲/۳۹۲ به دست آمده، از مقدار ۱۸۶ بیشتر می‌باشد، لذا فرض صفر (مبنی بر این که متغیر میانجی نقشی در میان رابطه متغیر مستقل و وابسته ندارد)، در سطح خطای ۰،۰۵ رد شده و تأثیر میانجی در این رابطه معنی دار است. بنابراین الگوهای ارتباطی سازنده از طریق نگرش معنوی با سازگاری زناشویی رابطه دارد. به عبارت دیگر الگوهای ارتباطی با میانجی‌گری نگرش معنوی بر سازگاری زناشویی اثر دارد. این نتایج همسو با پژوهش‌هایی است که نشان دادند معنویت و سلامت معنوی با سازگاری و رضایت زناشویی مرتبط است. شیری (۱۳۹۸) رابطه بین بهزیستی روانشناختی و سلامت معنوی با رضایت زناشویی در زوجین را مورد بررسی قرار داد و به این نتیجه رسید که بهزیستی روانشناختی و سلامت معنوی با هم مرتبط بوده و پیش‌بینی‌کننده رضایت زناشویی هستند. تجویدی، بهرامی، ضیغمی محمدی و طالقانی (۱۳۹۶) بر اساس نتایج پژوهش‌شان

بیان کردند که معنویت و سلامت معنوی همبستگی مثبت و معناداری با رضایت زناشویی دارد و لازم است تا برای بهبود کیفیت زندگی مشترک زن و شوهر و رضایت زناشویی، سلامت معنوی آنها مدنظر قرار گیرد. Langlais & Schwanz (۲۰۱۷) به بررسی رابطه بین دینداری و معنویت با کیفیت رابطه پرداختند که نتایج این پژوهش نشان داد افزایش فعالیت‌ها و مشارکت‌های مذهبی و معنوی با افزایش کیفیت رابطه زناشویی مرتبط است. Holland, Lee, Marshak & martin (۲۰۱۶) در پژوهش خود نشان دادند که معنویت به طور مستقیم صمیمیت زناشویی را تحت تأثیر قرار می‌دهد و با آن رابطه مثبت دارد و هر دو اینها بر بهزیستی تأثیر مثبت دارد. Segami & Van Eeden (۲۰۲۰) در پژوهش خود به این نتیجه رسیدند که بین معنویت و بهزیستی معنوی با رضایت زناشویی، رابطه مثبت معنادار وجود دارد. در تبیین این یافته‌ها می‌توان بیان کرد که فرد دارای نگرش معنوی به دنبال درک هدف و معنای صحیح زندگی بر مبنای اعتقاد به خداوند و درک حضور او است و این درک بر زندگی و اهداف او، تأثیرگذار است (شهیدی و فرج‌نیا، ۱۳۹۱). زیرا معنویت حس معنا داشتن و رسالت داشتن در زندگی، حس تقدس در زندگی و درک متعالی از ارزش‌های مادی تعریف می‌شود (Amram & Dryer, ۲۰۰۸). بنابراین افراد معنوی از توانایی بالایی در مقابله با ناراحتی‌ها و استرس‌های زندگی برخوردارند و با ملایمت و عطف‌تری به مشکلات زندگی نگاه می‌کنند و تلاش بیشتری برای یافتن راه‌حل‌ها می‌کنند (توکلی زاده و همکاران، ۱۳۹۲) که این توانایی در زندگی زناشویی و مشکلاتی که همسران با آنها مواجه می‌شوند، بسیار تأثیرگذار بوده و منجر به تجربه حس آرامش و رضایت‌مندی می‌شود.

همچنین نتایج بدست آمده در رابطه با الگوهای ارتباطی همسو با پژوهش‌هایی است که نشان دادند الگوی ارتباطی سازنده ارتباط مثبت معنادار و الگوی ارتباطی اجتنابی ارتباط منفی معنادار با سازگاری زناشویی دارد سودانی، شجاعیان، خجسته مهر و شیرالی نیا (۱۳۹۶) اثربخشی زوج درمانی مشارکتی بر الگوهای ارتباطی و صمیمیت زوجین را مورد بررسی قرار دادند و به این نتیجه رسیدند که الگوهای ارتباطی معیوب، درک صحیح زوجین از یکدیگر را کاهش داده، باعث می‌شود همسران نتوانند از یکدیگر حمایت کنند، برای ارضای نیاز

یکدیگر تلاش کنند و در مورد مسائل تعارض برانگیز، دیدگاه یکدیگر را درک کنند و سرانجام باعث می‌شود مشکلات زناشویی و نارضایتی ایجاد شود. کرد بچه و عارفی (۲۰۱۸) بر اساس پژوهشی که انجام دادند به این نتیجه رسیدند که سطح پایین الگوهای ارتباطی پیش‌بینی کننده عدم رضایت و خیانت زناشویی است. گلزاری سیرجانی و بیان‌فر (۱۳۹۹) بیان کردند الگوی ارتباطی جهت‌گیری گفت و شنود با گسست عاطفی رابطه منفی معنادار و بین الگوی ارتباطی جهت‌گیری هم‌نوایی با گسست عاطفی رابطه مستقیم معنادار وجود دارد. مقدس علی و همکاران (۱۴۰۰) نشان دادند الگوهای ارتباطی سازنده با تأثیرگذاری بر میزان تاب‌آوری زوجین می‌تواند نقش مهمی در توانمند کردن آنها در برابر مشکلات زناشویی ایفا کند و از طرفی الگوهای غیرسازنده زوجین، رضایت زناشویی آنان را تضعیف کرده و آنان را به سوی طلاق و جدایی سوق می‌دهد. در تبیین این یافته‌ها نیز می‌توان گفت که در الگوی ارتباطی سازنده همسران سعی می‌کنند در مورد مشکلات، تعارضات و اختلالات زناشویی خود بحث و گفتگو کنند، احساسات خود را بروز دهند و برای مشکل ارتباطی خود راه حل ارائه و پیشنهاد دهند و با هم بحث و مذاکره سازنده کنند. همچنین می‌توان گفت همسرانی که از الگوی سازنده متقابل در روابط زناشویی بیشتر بهره‌مند می‌شوند، از رفتارهای آسیب‌زا و خراب‌کننده زندگی پرهیز و برای حفظ و تداوم رابطه سالم کوشش می‌کنند (پروندی، عارفی و مرادی، ۱۳۹۵). چنین همسرانی احساس می‌کنند همدیگر را درک نموده، احساساتشان را به طور مناسب بروز می‌دهند و برای مشکل ارتباطی خود راهکارهای مناسب پیشنهاد داده و با هم بحث، گفتگو و مذاکره اثربخش می‌کنند در نتیجه از زندگی زناشویی خود بیشتر راضی هستند. در تبیین رابطه الگوی ارتباط اجتنابی نیز می‌توان گفت در الگوهای ارتباطی اجتنابی، درک صحیح زوجین از هم کاهش پیدا می‌کند و باعث می‌شود همسران نتوانند از یکدیگر حمایت کنند، برای ارضای نیاز یکدیگر تلاش نمی‌کنند، در مورد مسائل تعارض برانگیز، دیدگاه یکدیگر را در نکرده و سرانجام باعث می‌شود که مشکلات زناشویی و نارضایتی و ناسازگاری زناشویی در آنان ایجاد شود (ثنایی، جان‌بزرگی و مهدویان، ۱۳۹۰).

بنابراین با توجه به نتایج بدست آمده مشخص می‌شود نگرش معنوی و باورهای

معنوی به دلیل ایجاد تغییر در نگاه فرد نسبت به زندگی و روابط انسانی، کیفیت روابط او، به خصوص روابط زناشویی اش را بالا می‌برد و توان تحمل مشکلات و تعارضات و تلاش برای حل مناسب و ثمربخش آنها را افزایش می‌دهد. این امر منجر به تقویت الگوهای ارتباطی سازنده در روابط شده و باعث می‌شود زن و شوهر در صورت بروز اختلاف و مشکلات زناشویی در زمینه‌های مختلف مانند مسائل مالی، فرزندپروری، ارتباط با دوستان و اطرافیان و غیره، به راحتی در مورد این مسائل و مشکلات، بحث و گفتگوی سازنده کنند و به دنبال مسیری‌هایی باشند که به آنها راه حل و راهکار مناسب ارائه دهد و به همین خاطر، این همسران از واکنش‌های غیرمنطقی و پرخاشگری و خشونت زناشویی اجتناب می‌کنند و سعی می‌کنند با مصالحه و گفتگو، مشکلات زناشویی خود را حل کنند. همین گفتگو محور بودن حل مشکلات باعث می‌گردد آنها احساسات و هیجانات‌شان را نسبت به یکدیگر ابراز نموده و برای مشکل خود راه‌حل‌های مختلف ارائه دهند و هر دو این احساس را دارند که همدیگر را درک می‌کنند و سازگاری زناشویی بالایی را تجربه کنند (مقدس، علی و همکاران، ۱۴۰۰). عقاید و باورهای معنوی و مذهبی در کنار ارتباط سازنده، محبت و تعهد بر رضایت زناشویی تأثیرگذار است و معنویت می‌تواند با تقویت رابطه زناشویی و افزایش عشق و محبت بین آنها، سطح رضایت زناشویی را افزایش دهد (سلیمی، جاودان، زارعی و نجارپوریان، ۲۰۱۹). در واقع معنویت و سلامت معنوی به فرد کمک می‌کند تا کیفیت روابط خود را با اهداف انسانی و متعالی ناشی از باورهای معنوی اش بالا ببرد و از الگوهای سازنده‌تری در روابطش استفاده کند. در نهایت، بر اساس یافته‌های این پژوهش که نشان داد مدل پیشنهادی از برآزش مطلوبی برخوردار است، می‌توان نتیجه‌گیری کرد الگوهای ارتباطی به واسطه نگرش معنوی بر سازگاری زناشویی تأثیرگذار هستند و پیشنهاد می‌شود در برنامه‌های زوج درمانی و مشاوره پیش از ازدواج با هدف درمان و پیشگیری به این مؤلفه‌ها توجه بیشتری شود.

فهرست منابع

منابع فارسی

۱. امان‌اللهی، عباس؛ حیدریان، مریم و عطاری، یوسفعلی (۱۳۹۷). «بررسی مدل پیشنهادی رابطه دلبستگی به خدا و رضایت زناشویی با میانجیگری معنویت زناشویی و بهزیستی معنوی در کارکنان زن اداره‌های دولتی شهر اهواز»، فصلنامه روانشناسی و دین، دوره ۱۰، ش ۱، ص ۱۰۵-۱۲۲.
۲. بیدرام، مریم (۱۳۹۳). «رابطه بین الگوهای ارتباطی و ویژگی‌های شخصیتی زوجین با سازگاری زناشویی و رضایت زناشویی»، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، وزارت علوم، تحقیقات و فناوری، دانشگاه شهید باهنر کرمان، پژوهشکده ادبیات.
۳. پیرساقی، فهیمه؛ زهراکار، کیانوش؛ کیامنش، علیرضا؛ محسن‌زاده، فرشاد و حسنی، جعفر (۱۳۹۶). «شاخص‌های ارتباط زناشویی کارآمد: یک مطالعه کیفی»، دوفصلنامه مشاوره کاربردی، دوره ۷، ش ۱، ص ۱-۲۶.
۴. پروندی، علی؛ عارفی، مختار و مرادی، اسماء (۱۳۹۵). «نقش عملکرد خانواده و الگوهای ارتباطی زوجین در پیش‌بینی رضایت زناشویی»، دوفصلنامه آسیب‌شناسی، مشاوره و غنی‌سازی خانواده، ش ۱۱۲، ص ۵۴-۶۵.
۵. تجویدی، منصوره؛ بهرامی، نوران؛ ضیغمی محمدی، شراره و طالقانی، مونا (۱۳۹۶). «ارتباط سلامت معنوی و رضایت زناشویی در زنان متأهل مراجعه‌کننده به مراکز بهداشت شهرستان کرج»، نشریه علوم پزشکی دانشگاه البرز، دوره ۶، ش ۲، ص ۱۲۳-۱۲۹.
۶. توکلی‌زاده، جهانشیر؛ سلطانی، علیرضا، پناهی، محمود (۱۳۹۲). «سازگاری زناشویی: نقش پیش‌بین هوش معنوی و راهبردهای مقابله با استرس»، فصلنامه افق دانش، ش ۱۹ (۵)، ص ۵۷-۶۳.
۷. ثنایی، باقر و براتی، طاهره (۱۳۷۹). «مقیاس‌های سنجش خانواده و ازدواج، تهران: انتشارت بعثت.
۸. ثناگویی، محمد؛ جان‌بزرگی، مسعود و مهدویان، علیرضا (۱۳۹۰). «رابطه الگوهای ارتباطی زوجین با رضامندی زناشویی»، فصلنامه مطالعات اسلام و روانشناسی، ش ۹ (۱۵)، ص ۵۷-۷۷.
۹. رسولی، محسن (۱۳۸۰). «رابطه بین الگوهای ارتباطی زن و شوهرهای دانشجوی دانشگاه تهران و الگوهای ارتباطی والدین آنها»، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه تربیت معلم.
۱۰. زمانی ناصر، هدی (۱۳۹۵). «رابطه معنویت با سازگاری زناشویی: نقش میانجیگری الگوهای ارتباطی و راهبردهای مقابله با استرس همسران»، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، پژوهشکده خانواده دانشگاه شهید بهشتی.
۱۱. سودانی، منصور؛ شجاعیان، منصور؛ خجسته‌مهر، رضا و شیرالی‌نیا، خدیجه (۱۳۹۶). «اثر بخشی زوج درمانی مشارکتی بر الگوهای ارتباطی و صمیمیت زوجین مراجعه‌کننده به مراکز مشاوره شهر بهبهان»، مجله علمی-پژوهشی دانشگاه پزشکی یاسوج، ش ۲۲ (۴)، ص ۴۹۹-۵۱۴.
۱۲. سیدی، زهرا و شاه‌نظری، مهدی (۱۳۹۸). «پیش‌بینی رضایت جنسی زنان متأهل بر اساس سازگاری زناشویی، الگوهای ارتباطی و تنظیم هیجانی»، فصلنامه علمی-ترویجی رویش روانشناسی، ش ۳۲ (۳)، ص ۱۷۹-۱۹۰.

۱۳. شهیدی، شهریار و فرج‌نیا، سعیده. (۱۳۹۱). «ساخت و اعتباریابی پرسشنامه سنجش نگرش معنوی»، *فصلنامه علمی-پژوهشی روانشناسی و دین*، ش ۳(۵)، ص ۹۷-۱۱۵.
۱۴. شیرینی، طاهره. (۱۳۹۸). «رابطه بهزیستی روانشناختی و سلامت معنوی با رضایت زناشویی در زوجین»، *ششمین کنفرانس ملی روانشناسی، علوم تربیتی و اجتماعی*.
۱۵. صمدزاده، منا؛ شعیری، محمدرضا؛ علیرضا، مهدویان و جاویدی، نصیرالدین. (۱۳۹۲). «پرسشنامه الگوهای ارتباطی: اعتبار و روایی»، *فصلنامه مشاوره و روان درمانی خانواده*، ش ۱(۹)، ص ۱۲۵-۱۵۳.
۱۶. عبادت پور، بهناز. (۱۳۷۹). «هنجاریابی پرسشنامه الگوهای ارتباطی زناشویی در شهر تهران»، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه تربیت معلم.
۱۷. علی‌زاده عطاری، فاطمه. (۱۳۹۳). «مقایسه الگوهای ارتباطی و نگرش به بی‌وفایی زناشویی در چرخه زندگی خانواده»، *پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشکده روان‌شناسی دانشگاه شهید بهشتی*.
۱۸. غباری بناب، باقر؛ سلیمی، محمد؛ سلیمانی، لیلا و نوری مقدم، ثنا. (۱۳۸۶). «هوش معنوی»، *فصلنامه علمی پژوهشی اندیشه نوین دینی*، دوره ۳، ش ۱۰، ص ۱۲۵-۱۴۷.
۱۹. فرج‌نیا، سعیده. (۱۴۰۰). «پیش‌بینی تعهد زوج‌ها به رابطه زناشویی بر اساس کیفیت ارتباط و نگرش معنوی»، *دومین کنفرانس بین‌المللی دین، معنویت و کیفیت زندگی*.
۲۰. گلزار سیرجانی، ملیحه و بیان فر، فاطمه. (۱۳۹۹). «نقش الگوهای ارتباطی زوجین در گسست عاطفی»، *فصلنامه سنجش و پژوهش در مشاوره و روانشناسی*، ش ۴(۶)، ص ۳۳-۵۱.
۲۱. مسرت مشهدی، زینب و دولتشاهی، بهروز. (۱۳۹۶). «بررسی اثربخشی میزان سازگاری زناشویی از باورهای غیرمنطقی»، *فصلنامه رویش روانشناسی*، دوره ۶، ش ۱، ص ۶۹-۸۴.
۲۲. معین، لادن؛ غیائی، پروین و محمودی، راضیه. (۱۳۹۰). «رابطه سخت‌رویی روان‌شناختی با سازگاری زناشویی»، *فصلنامه علمی پژوهشی زن و جامعه*، دوره ۸، ش ۲، ص ۱۶۳-۱۹۰.
۲۳. مقدس علی، شیمیا؛ میرهاشمی، مالک و باقری، نسرین. (۱۴۰۰). «مدل یابی معادلات ساختاری نقش میانجی تاب‌آوری در رابطه بین الگوهای ارتباطی با رضایت زناشویی»، *نشریه پژوهش پرستاری*، ش ۱۱(۱۶)، ص ۵۱-۶۵.
۲۴. مومنی، خداداد و شهبازی، افسانه. (۱۳۹۱). «رابطه معنویت، تاب‌آوری و راهبردهای مقابله‌ای با کیفیت زندگی دانشجویان»، *مجله علوم رفتاری*، دوره ۶، ش ۲، ص ۹۷-۱۰۳.
۲۵. ناموران‌گرمی، کبری؛ مرادی، علیرضا؛ فرزاد، ولی‌اله و زهراکار، کیانوش. (۱۳۹۶). «تعیین ابعاد سازگاری زناشویی در زوج‌های ایرانی: یک مطالعه کیفی»، *فصلنامه سلامت و مراقبت*، دوره ۱۹، ش ۳، ص ۱۸۲-۱۹۴.
۲۶. نوابی نژاد، شکوه. (۱۳۸۶). *مشاوره ازدواج و خانواده درمانی*، تهران: انتشارات انجمن اولیا و مربیان.
۲۷. وست، ویلیام. (۱۳۸۳). *روان‌درمانی و معنویت*، ترجمه شهریار شهیدی و سلطانعلی شیرافکن، تهران: انتشارات رشد.
۲۸. هویت، دنیس و کرامر، دانکن. (۲۰۰۴). *مقدمه‌ای بر روش‌های تحقیق در روانشناسی و مشاوره*، ترجمه حسن پاشا شریفی، جعفر نجفی زند، قدسی احقر، مالک میرهاشمی، فریده دوکانه‌ای و نسترن شریفی. (۱۳۸۴)، تهران: سخن.

۲۹. هومن، حیدرعلی، (۱۳۹۳)، مدل یابی معادلات ساختاری با کاربرد نرم افزار لیزرل، چاپ ششم، تهران: انتشارات سمت.

منابع لاتین

1. Amram, Y & ,Dryer, C .(2007) ,The integrated spiritual intelligence scale) ISIS :(Development and preliminary validation .American Psychological Association Paper presented at the 116 th Annual ,Retrieved January.20-10 ,25 ,
2. Elkins ,M& ,Cavendish ,R .(2004),Developing a plan for pediatric spiritual care .Holistc Nursing Practice.179-184 ,(4)18 ,
3. Greeff ,A .P ,(2000),Characteristics of families that function well .Journal of family Issues, .948-962 ,(8)21
4. Guven. N, (2017), Analysis of The Theses About Marital Adjustment ,(2006-2016) International ,Journal of Psychology and Educational Studies.54-63 ,2 ,4 ,
5. Holland .K ,Lee .J ,Marshak .H & martin .L ,(2016) ,Spiritual Intimacy ,Marital Intimacy, and Physical/Psychological Well-Being :Spiritual Meaning as a Mediator ,Journal of Psycholog Relig Spiritual, 8, 3, 218-227.
6. James, S.L, (2015), Variation in trajectories of women's marital quality. Social science research, 49, 16-30.
7. Kline, R. B, (2010), Principles and practice of structural equation modeling (Third Edition). New York: Guilford Press.
8. Kordbache Sh, Arefi M,(2019), The Role of Family Communication Patterns and Sexual Quality in Predicting Attitudes toward Marital Infidelity in Women in Isfahan .Social Behavior Research & Health (SBRH), 2018; 2(1): 199-209.
9. Langlais. M & Schwanz. S, (2017), Religiosity and Relationship Quality of Dating Relationships :Examining Relationship Religiosity as a Mediator ,Journal of Religions,8 , .3-12 ,187
10. Lata roa .S ,(2017) ,Marital Adjustment and Depression among Couples ,The International Journal of Indian Psychology.33-46 ,2 ,4 ,
11. Murray, S. L, Griffin, D. W., Derrick, J. L., Harris, B., Aloni, M., & Leder, S. (2011). Tempting Fate or Inviting Happiness : ?Unrealistic Idealization Prevents the Decline of Marital Satisfaction .Psychological Science619 :22 ,
12. Priyadharshini ,s & Gopalan ,R.t ,(2019), Marital Adjustment ,Love ,Personal Intimacy,

Personality ,Dyadic Coping and Spirituality on Marital Stability ,Asian Journal of Advanced Research and Reports1-16 :(4)7.

13. Perrone-McGovern ,K M ,Boo ,J .N & ,Vannatter ,A ,(2012) .Marital and Life Satisfaction Among Gifted Adults .Roeper Review.46-52 ,(1)34 ,
14. Sabre K ,(2016) ,Marital Adjustment among Women :A Comparative study of nuclear and joint families.The International Journal of Indian Psychology.26-32:(5)3 ,
15. Segami ,v.A & Van Eeden ,CH ,(2020) ,Marital symbols and the marriage satisfaction and spiritual well-being of BaTswana married women ,[Journal of Psychology in Africa](#), Volume 30:37-43.
16. Salimi, H , Javdan, M, Zarei, E & Najarpourian, S, (2019), The Role of Couples ‘Similar Spiritual-Religious Beliefs in Reducing Marital Dissatisfaction with the Mediating role of a Constructive Relationship ,Love ,and Commitment ,Couples ‘Similar Spiritual-Religious Beliefs and Reducing Marital Dissatisfaction ,Journal of The Ministry of Health and Medical Education.1-7 :(5) 3.

